

Een hemels nu-moment

Als er de laatste vijf jaar iemand is geweest die de Nederlandstalige poëzie nieuw leven heeft ingeblazen, is het wel de Antwerpse duivel-doet-al Peter Holvoet-Hanssen. Zijn nieuwe bundel ‘Santander. Ontboezemingen in het vossenvel’ vormt een uitstekend sluitstuk op de trilogie die met zijn vorige bundels was ingezet.

Bart Van der Straeten

Peter Holvoet-Hanssen heeft woord gehouden. Zijn in 1998 verschenen debuutbundel ‘Dwangbuis van Houdini’ bevatte al een gedicht dat de titel ‘Santander’ droeg. Daarin voerde hij een baasje op dat in het jaar 2037 zit te lezen in de bundel ‘Santander. Ontboezemingen in het vossenvel’. Verder in het gedicht reveleerde de dichter ook al de slotregels van die bundel. Nu ‘Santander’ ook echt in de boekenwinkels ligt, blijkt dat Holvoet-Hanssen zijn bundel daadwerkelijk met die verzen heeft afgesloten.

Deze aanpak is typerend voor de vorm van poëzie die Holvoet-Hanssen beoefent. Ook zijn nieuwe bundel staat bol van de kruisverwijzingen en referenties aan andere gedichten uit zijn oeuvre. Zijn gedichten zijn smeltkroezen waar hoge cultuur en lage cultuur, klank en woord, lach en traan, spel en ernst in samenkomen. Wie verschillende gedichten van deze man achter elkaar leest, merkt al snel dat het aantal verwijzingen en herhalingen moeilijk is bij te houden. Het lijkt alsof het nooit stopt.

Het is precies deze overflow aan betekenis die het lezen van een bundel van Holvoet-Hanssen zo’n belevenis maakt. Hoe je ook leest en speurt, hoe je de verschillende draden ook aan elkaar probeert te knopen, je loopt altijd verder en verder weg van welomlijnde betekenis. De Franse taalphilosoof Jacques Derrida heeft dit verschijnsel ooit met de geleerde naam ‘différance’ bedacht. Hij bedoelt daarmee dat een woord nooit rechtstreeks naar de realiteit verwijst, maar altijd eerst (en eigenlijk alleen) naar andere woorden. Stel het je voor alsof je iets in het woordenboek opzoekt: de uitleg die je bij een woord krijgt, bestaat uit woorden die je ook weer verder kan of moet gaan opzoeken. De eigenlijke betekenis van een woord wordt altijd uitgesteld en is uiteindelijk onbereikbaar: je komt altijd bij andere woorden terecht.

De dichter is een vos

Wie nu een aantal kernwoorden uit de poëzie van Holvoet-Hanssen wil verhelderen, wordt aan den lijve geconfronteerd met die onbereikbaarheid van betekenis. Je hebt altijd het gevoel er op zijn minst gedeeltelijk naast te zitten. Dat is bijvoorbeeld zo als je de betekenis van de vos in ‘Santander’ wil proberen te vatten. In zowat elk gedicht van de bundel duikt er een vos of een referentie aan het middeleeuwse Reynaertverhaal op. In de eerste plaats refereert het beest wellicht aan de ontdekking van de grotschilderingen van Altamira, gelegen in de Spaanse provincie Santander, in 1868, een gebeurtenis waar meer dan eens op wordt gealludeerd in de bundel. De hond die bij een groep spelende kinderen hoorde, werd afgeleid door een vos en volgde hem in een spelonk. Toen de kinderen hun hond gingen zoeken, stootten zij op ’s werelds beroemdste grotschilderingen. De vos symboliseert in dit verhaal het speelse of het wonderbaarlijke, woorden die ook vaak de poëzie van Holvoet-Hanssen moeten karakteriseren. Zoals de vos de kinderen een ophefmakende ontdekking laat doen, zo leiden de gedichten van Holvoet-Hanssen de lezer binnen in een onbekend rijk van speelse fantasie en harde werkelijkheid. De dichter is een vos, met andere woorden. Ook de verwijzingen naar het Reynaertepos zijn immers legio in ‘Santander’. En de schalkse Reynaert heeft altijd voor uiteenlopende reacties gezorgd. De een looft zijn retorische vaardigheden en zijn sluwe luciditeit, de ander schildert hem af als een gewiekst crimineel. Dat komt omdat Reynaerts uitspraken nooit eenduidig begrepen kunnen worden. De grens tussen waarheid en fictie is flinterdun, indien niet onbestaande. Holvoet-Hanssen herinnert er ons aan dat ook de dichter niets liever doet dan die grens af te tasten: ‘een draak braakt water, vissen spuwen vuur / als ik / op stok de passie preek’. Want hoewel critici meestal de verbeeldingskracht en de fantasie van Holvoet-Hanssen roemen, blijken de meeste van zijn gedichten gewoon op de realiteit te zijn gebaseerd.

Het volledige leven

De werkelijkheid is niet altijd even rooskleurig, zo blijkt. Het is niet al feest en schoonheid in 'Santander'. De lezer krijgt ook flink wat leed over zich heen. Persoonlijk leed soms. Zo gaat 'De prinses in de glazen spiegel' over een verkeersongeval waarbij een meisje van negentien het leven laat. En in 'De jeugd van A.H.' wordt een oude vrouw ten tonele gevoerd die de dood van haar man probeert te verwerken: '2000: zoekt haar man in het gras - is uitgestrooid / Ze wordt verpulverd, kan niet slapen van de kou'. Het is Holvoet-Hanssens verdienste dat hij bij een dergelijke thematiek niet vervalt in sentimentele of pathetisch-romantische verzen. Steeds weet hij het evenwicht te bewaren door subtiele emoties weer te geven in een trefzekere taal.

Maar ook het wereldleed is niet te zwaar om in een gedicht van Holvoet-Hanssens te mogen. 'Santander' biedt niet alleen op cultureel vlak een blik in de keuken van de twintigste eeuw, ook de politieke gebeurtenissen uit die eeuw geven de bundel kleur. Zowat elke grote oorlog van de twintigste eeuw komt wel ergens aan bod. De strijd aan het IJzerfront tijdens de Eerste Wereldoorlog, een bombardement op Tongeren in 1940, Kosovaarse vluchtelingen en een aanslag in Ahmedabad eerder dit jaar vormen de historische en gewelddadige basso continuo waarop Holvoet-Hanssens als een eigentijdse Django Reinhardt zijn celebratie van het leven improviseert. En ook hier weet hij elke zweem van sentimentaliteit te vermijden. De oorlogservaringen brengen Holvoet-Hanssens personages juist een hele resem nieuwe, wonderlijke indrukken bij. De oorlog als een feest voor de zintuigen, als een moment van 'volledig leven', om het met Lucebert te zeggen.

Misschien is dat nog de beste manier om 'Santander' te beschrijven: als een bundel die, bijna vijftig jaar na Lucebert, 'de ruimte van het volledige leven' wil weergeven. Maar dan wel het volledige leven zoals dat er voor mensen op de tweede millenniumwissel uitziet, met televisie en internet, met videoclips en dvd, met een ongrijpbare overvloed aan informatie en entertainment. Een leven vol werkelijkheden en vol dromen.

Wolkenkoekoeksoord

Wat vele personages in 'Santander' met elkaar delen, is de zoektocht naar en de droom van een paradijselijke plaats waar droom en daad, fictie en werkelijkheid in elkaar vervloeien. Ondanks het leed en de oorlogsgruwel, blaakt deze bundel van optimisme en hoop. Hoop op een paradijs dat ook echt bereikt kan worden, en wel in de weldaad van de taal. In 'Een hart van Kapitein Slim' klinkt het: 'Ik bekijk mijn dromen: dromen is ook schrijven'. De dromer en de schrijver doen uiteindelijk hetzelfde. Beiden scheppen ze werelden waarin de werkelijkheid in zijn blootje wordt gezet. De mogelijkheid om met taal andere, verbeeldingsrijke werelden te scheppen lijkt een hoofdingrediënt in Holvoet-Hanssens poëtische mix.

Holvoet-Hanssens paradijs moet zich ergens in de hemel situeren. Het krijgt namen als 'wolkenkoekoeksoord' of 'een hemels nu-moment' en wordt bevolkt door wolkenkinderen, sterrenkinderen en vogelvrouwen. Ook de zee lijkt in 'Santander' een uitverkoren plaats. Vele gedichten voeren schippers of vissen ten tonele, en in het dialogische gedicht 'Zorro de vos' duikt er een magisch 'maanzeemeisje' op. Met dat ene woord wordt eigenlijk de hele wereld van de bundel opgeroepen. Een talig landschap, waarin zee en licht een magisch kader bieden aan de personages die in dat landschap leven. Een landschap dat we al kenden uit zijn vorige bundels, maar dat in 'Santander' concreter wordt ingevuld dan ooit tevoren.

Afgezien van een aantal al te flauwe woordspelletjes ('Nare man baart narrenman' is net iets te gratuit), haalt Holvoet-Hanssens in 'Santander' een zeer hoog niveau. Als het werk van deze Antwerpse dichter van het 'beweeglijk element', zoals hij het zelf noemt, een mijlpaal vormt in de hedendaagse Nederlandstalige poëzie, dan mag de publicatie van 'Santander. Ontboezemingen in het vossenvel' wat mij betreft historisch genoemd worden. Niet alleen omdat het volledige twintigste-eeuwse leven er in één bundel vervat zit, maar omdat Holvoet-Hanssens er tegelijk in toont hoe poëzie er in de eenentwintigste eeuw kan uitzien. Mooier dan ooit, zo blijkt, veelvormig, kleurrijk en open van blik en

geest. Wie zich de moeite getroost om de gedichten in 'Santander' aandachtig te lezen en te herlezen, begrijpt des te beter hoe 'een hemels nu-moment' moet aanvoelen.

Peter Holvoet-Hanssen, Santander. Ontboezemingen in het vossenvel. Gedichten, Prometheus, Amsterdam, 76 pagina's, ISBN 90 446 0014 1.